

سبک	گروه	تاریخ	بنای مهم	عناصر معماری	عناصر تزئینی	ویژگی عمومی
سبک مصری سوری	نخستین خلفا	639/180-971/361 شامل سلسله بنی امیه و بنی عباسی و تحت حکمرانی 4 تا خلیفه	امویان:قبه الصخره،مسجد دمشق،بنای قصر عمره،قصر الغرابه،مسجدالاقصي،بازسازی خانه کعبه، عباسیان:بنای الخیدر،قصر بوالقواره،مسجد ابن طولون،ساخت آرامگاه خلفا.	مسجد با پلان مستطیل شکل، صحن مرکزی، رواق و سقف صاف، ستون اغلب از ویرانه های رومی،ساخت گنبد رگه دار، نما ساده.	بکارگیری مقرنس، منبت کاری ،درون قصرها را با قاب های مرمر و بالای آنها را با کاشی تزئین میکردند.سقف ها به شکل کنده کاری شده و تزئین شده و به گونه صندوقه سازی برجسته و فرورفته و یا تیرریزی های آشکار. تزئینات داخلی معمولاً نقل دانی های ریخته شده روی هم در یک قطار بلند بنا شده. اغلب فریز اتاقها از چوب های جفت و جور شده مثل آنچه در است. استفاده از گیلویی ها: گیلویی آنها از مقرنس است.	قرن 13 بناها بیشتر با آجر و گچ ساخته میشود و در حال از سنگ و آجر است. تکه بندی قوس ها در در و پنجره ها. سردر های بزرگ روکش شده با نیم گنبد. نمای خانه بسیار ساده. مشربی عنصر مشخص نمای خانه. نقش پلان خانه ها مانند یونانی – رومی است. پیچ دار ساختن ورودی جهت رعایت حریم محرم و نامحرم. نوعی منطق دقیق و خشک و به ظاهر عالی. مهمترین دانشگاه اسلامی دنیا در این دوره بود. بکار بردن رمز آمیز روشنایی چه به حالت طبیعی و چه به حالت مصنوعی که متراف عرفان خدایی است. پنجره حاشیه های رنگارنگ، عشق به تجملات و تشریفات در محل سکونت. نم در مدارس صلیبی شکل. هدف کلی در این دوره روی آوری به خدا و توجه یافتن به اوست.
	فاطمیون	972/362-1170/566 رئیس قبیله ای جنگاور و تونسسی به نام المنصور از اعقاب حضرت فاطمه این سلسله را بوجود آورد.	مسجد الزهرا در سال 970 ساخت و در سال 988 به دانشگاه بزرگ اسلامی تبدیل شد. باب الفتوح ،مسجد الحاکم،مسجد الاقمر،مسجد مهدیه در آفریقا.	معماری گنبد دار جایگزین سقفصاف، استفاده از مقرنس کاری در تزئینات و در طاقچه های باب الفتوح کاربندی سنگی، حیاط اندرونی، استفاده از قوس کشکولی.	سازي برجسته و فرورفته و یا تیرریزی های آشکار. تزئینات داخلی معمولاً نقل دانی های ریخته شده روی هم در یک قطار بلند بنا شده. اغلب فریز اتاقها از چوب های جفت و جور شده مثل آنچه در است. استفاده از گیلویی ها: گیلویی آنها از مقرنس است.	
	ایوبیها	171/567-1250/648 صلاح الدین ایوبی: سردار و وزیر دربار فاطمیون از کرد های شمال سوریه رسنی و از سلسله علمیان.	مدرسه صالح نجم ادین.	امر ساختن مدرسه سازی در مصر، ورودی از دهلیز به حیاط(غیر مستقیم)، آرامگاه های 4گوش گنبد دار، اهمیت خاص برای نما.	دوران شکوفائی هنر اسلامی مصر، معماری به حد اعلاي ظرافت، فن قابل تعیین برش سنگ، کاهش در اندازه و ابعاد و تزئینات، قوس شکسته.	
	مملوک ها	1250/648-1516/922 بردگان سفید گارد محافظ سلطانها به زودی حاکم شدند 2 گروه بحری و برجي بودند. بحری ترك تبار و برجي چركس تبارند.	مسجد بیبرس، مسجد مدرسه سلطان قلاون، بیمارستان، مسجد سلطان حسین(دارای طرح 4 ایوانی)، مسجد سلطان النظیر، مسجد قائد بیگ، مسجد آل ناصر، مسجد برفوق.	چهار ایوانی، قرینه شکلی، مقرنس کاری در سردر ها، باز شو در قسمت بالای سقف.		
سبک مغربی	ترك ها	1517/923-1798/1213 ترك ها از نسل غزه ها یا اغز ها بودند. ابتدا بت پرست بودند. در قرن دهم اسلام آوردند. اتاتولی های عثمانی بودند.	پایه گذار يك بیمارستان، مدرسه طرح صلیبی، مسجد ملکه صوفیا، مسجد سنان پاشا، مسجد بولاق و مسجد بردیمنی، کاروانسرای اسدپاشا در سوریه.	چهار ایوانی، قرینه شکلی، مقرنس کاری در سردر ها، باز شو در قسمت بالای سقف.		
	خلفای اموی اسپانیا	تنها بازمانده اموی ها (756-1031) عبدالرحمن پسر کوچک خلیفه: امیر قرطبه این دوره تصمیم خلافت بین امویان، عباسیان و فاطمیون است. معماری سبک اموی در آفریقای شمالی بوجود آمد.	مسجد جامع قرطبه: دهانه های موازی شبیه هم مسجد جامع قیروان؛ مدینه الزهرا: سازمان اداری مجموعه بناهای سترگ با سنگ تراشی.	ستون ساختن به وسیله قوس هایی از سنگ. ساخت گنبد رگه دار بر روی راهروی مرکزی. ستون دارای سبک باستانی. گلهای تزئینی به فرم گچ بری.	معماری اسلامی واقع در آفریقای شمالی و اسپانیا بیش از مصر و سوریه و ترکیه به این امر که به تنهایی و جدا از سایر معماری های اسلامی تحول پیدا نماید گرایش داشت. قرن 13 اوج معماری مغرب است. قرن 14 و 15 اوج فروکش و انحطاط قرن 17 دوره علویان معماری غرب به پایان رسید. در الجزائر شکل ها به خدائی گرائیدند. سایبان بزرگ چوبی بر فراز سردر عنصر معماری مغرب گیلوئی است در اغلب مدرسه ها میتوان دید. گیلووسی: سرشیر های بزرگ با نیمرخ سه برجستگی است. مناره های معماری مغرب با توجه به استواری مربوط به شکلشان و نمای نجیب شایسته اند.	
	مرابطین	در اواسط قرن یازدهم(1031-1150) گروهی مسیحی از قبائل بربر صحرا نشین اندلس را به اوج معماری رساندند.	مسجد القریون در فاس. اولین گنبد مقرنس در عراق.	مجهز کردن دهانه محراب ها به دهانه هایی گچی سقف گنبدی شکل مقرنس دار، ساخت اولین گنبد در عراق پوشیده از مقرنس.		
	موحدین	آغاز قرن دوازدهم (1250-1350) یکی از فرقه های اسلامی بربر. در کوهستانهای اطلس. اولین پایتخت تیمنال.	اولین مسجد دارای قوس. مسجد کتیبه. مسجد جامع اشبیلیه: دارای مناره معروف و همزمان با خودش. مسجد تلمسن. مسجد تیمنال.	استفاده از آجر و گچ. قوس های هلالی مدل قوس آویز دار اولین بار در مسجد جامع. کتیبه و طاقما های بزرگ آجری. قوس کولی دار. تزئینات نیرو مند و قوی است.		
مرینیها	قرن سیزدهم (1250-1350) امپراطوری موحدی ها بهم ریخت و در آن زمان مرینیهای فاس به عنوان قویترین نیرو حاکم شدند.	مسجد تازا به فرمان ابو یعقوب. مدرسه یا محل تعلیمات مذهبی اهل تسنن. مدرسه بو عناینا در فاس توسط ابو عنان: بزرگترین مدرسه آفریقای شمالی.	گنبد با گچبری مضرس: انجام تزئینات را با شکوه میسازد. قوس کنگره دار. کوچک شدن وسعت و اندازه بنا. طرح صلیبی شکل بنا. قوس شاخ بزی.			

	نصریها	سال سقوط امپراطور موحدی ها (1228-1492) دو سال بعد از فتح قرطبه و ده سال قبل از فتح اشبیلیه توسط مسیحیان وبه وسیله احمد ابن الاحمر تاسیس شد.	شگفتی روشنفکران اموی در قصر قرناطه و الحمرا بود .	جود قوس در حیاط. طرح صلیبی شکل حیاط . قوس آویز دار ، فضاهای نیمه تاریک و گرما بخش در تالارها .	
--	--------	--	---	--	--

سبک	گروه	تاریخ	بنای مهم	عناصر معماری	تزیینات	ویژگی عمومی
ایرانی	پارسی	نخستین سبک معماری پیش از اسلام است . از روزگار هخامنشیان تا حمله اسکندر، از سده چهارم تا ششم میلادی را در بر میگیرد.	معماری پیش از پارس: محوطه تاریخی زاغه، تپه سیلک کاشان، چغازنبیل، نوشیجان، پاس ، پاسارگاد، آرامگاه کوروش، کاخ شوش، تخت جمشید، آرامگاه نقش رستم	سقف تخت، چوبی، شیبدار، تیرریزی عمودی، دیوار جداکننده با خشت، سقف خمیده در زیرزمین، پی سازی با سنگ لاشه ، نمای بیرونی با سنگ، نمای درونی با کاشی لعابدار ، گچبری با کاشی لعابدار، کتله های زیبا در تارمبو پلکانهای کوتاه	پایه ستون و سر ستون با تزیینات، آرایش درگاه، سردر با زغره و پتکانه، آرایش فضایی درونی با کاشی لعابدار، نقش برجسته و کنگره های زیبا در تارمبو پلکانهای کوتاه	بهره گیری از شیوه آراتو، طرح فضاهای راست گوشه ، تالار ستوندار، ساخت بنا روی سکو، درون گرایی، راهروهای پنهان برای ارتباط فضا، ساخت سایه بان و آفتابگیر، آبنا، استخر، پردیس
	پارتی	یکی از شاخه های نژاد آریایی است. سرزمین آنها پرشو است. مرکز استقلال شمال خراسان در دوره اشکانی- ساسانی، صدر اسلام و بعد از اسلام تا سده 4 هجری	نیایشگاه اناهیتا کنگاور، کاخ الحضرا، مجموعه نسا، کاخ آشور، کوه خواجه، بازه هور؛ آتشکده فیروز آباد، طاق کسری، کاخ بیشاپور، کاخ سروستان، کاخ قصر شیرین	بهره گیری از آسمانه خمیده، طاقی و گنبدی، طاق آهنگ و تویزه، نیم گنبد، استفاده از چفد مازه دار، پی سازی با سنگ لاشه ، گوشه سازی چوبی، سکنج و فیلیوش، گنبد 4 گوشه،	گچبری با خطوط خمیده و شکسته ، استفاده از کنگره و کورد در نمای ساختمان، کاشی کاری در تخت سیمان، دیواره های سفید، کتیبه های مرکب ، سفال های نقش دار.	دو بنا را نمیتوان شبیه هم یافت، از جفت و پدجفت و قرینگی و ناقربینگی، در نیایشگاه از جفت، در بنای مسکونی از پدجفت، اقتباس از معماری کلاسیک، درون گرایی، شکوه و عظمت، بلند ساختن بنا،
	خراسانی	اولین سبکی که بعد از اسلام به ایران آمد. سده اول هجری تا سده چهارم هجری، با حمله اعراب به ایران و شکست ساسانیان.	مسجد مدینه، مسجد جامع فخر، تاریخانه دامغان، مسجد جامع اردستان، مسجد جامع اصفهان، مسجد جامع نائین، مسجد نیریز.	تفاوتی با معماری پارتی نکرد. استفاده از چفد مازه دار، سقف کمی بیش از بلندی قد یک انسان، طاق آهنگ با چفد مازه دار، چهار بخش و گنبد استفاده نشد، نیارش شبیه پارتی.	آرایه های گچبری و شکنجی و پیچک، استفاده از نقش درهای ساسانی، پوشش و آرایش طاقی تفاوتی با ساسانی ندارد، استفاده از گچبری ناب و بیهمتا در مسجد جامع اصفهان.	مردم واری در بنا، با شتاب ساختن، افت کیفیت بنا، سادگی در طرح ، شبستان ستوندار، مسجد برگرفته از تهرانگ مسد مدینه ، سقف کوتاه، عمارت تک تایی منفرد.
	رازی	چهارمین شیوه معماری اسلامی، در شمال بودا مادر ری پا گرفت. از زمان ال زیاد شروع و در زمان آل بویه ، سلجوقیو اتابکان و خوارزمشاه پایان یافت.	مقبره امیر اسماعیل سامانی، گنبد قابوس استاد ابوالمعالی زنجانی، برج خرقان، مسجد اصفهان، رباط شرف، مسجد جامع زواره، مسجد جامع اردستان، گنبد سرخ مراغه.	ساخت طاق و گنبد، چفد تیزه دار برای گنبد، طاق چهار بخش و چهار ترک، گنبد به صورت گسسته، رنگ گنبد نار، گنبد خاگی با چفد مازه دار، گنبد ترکیب با تویزه،	نازک کاری نما، با آجرهای بزرگ و کوچک، آجر پیش بر به گوشه لعابدار یا بی لعاب، گونه نگار با خطوط شکسته و مستقیم، گره سازی با آجر و کاشی، معرق کاری.	ساختمان با کارکرد گوناگون، مثل برج و میل و آرامگاه برجی 4 تا 8 گوشه، استوانه ، گرداگرد پره مسجد شبستان دار، تبدیل به 4 ایوانی، یک گنبد خانه روی طرح.
آذری	دارای 2 دوره: از زمان هلاکو و پایتختی مراغه، از زمان تیمور و پایتختی سمرقند.	مقبره سلطانیه، مسجد علیشاه، مسجد جامع ورامین، مسجد جامع یزد، خانقاه شیخ عبدالصمد نطنز، مسجد گوهرشاد، مدرسه غیاثیه خرگرد.	چفد کلیل آذری، چفد چمانه (گنبد سبویی) ، چفد شبدری تند، کند، گنبد های دو پوسته، گسسته ، ناری، طاق آهنگ، کلنبو، طاق و تویزه، کاربندی، بهره گیری از پیمون، خشخاشی.	نخست سفت کاری با خشت و آجر، سپس آمود آجر (گره سازی) و آجر با گل اندازی، گره سازی معلقی، کاسته شدن آجر، استفاده از کاشی تراش، کاشی هفت رنگ، کاشی معرق، کاشی خشتی.	ساختمانهای گوناگون، ساختمان سازی با شتاب ، پیمون و بهره گیری از عناصر یکسان، بهره گیری از هندسه قوی، طرح های پیچیده، نهان و نخیر در تهرانگ، بنا با مقیاسهای بزرگ.	
اصفهی	از زمان قره قویونلو آغاز و در پایان روزگار آقا محمدخان قاجار دوره نخست آن به پایان رسید. دوره دوم از زمان افشاریان آغاز و در زندیان به پایان رسید.	مسجد امام اصفهان، مسجد شیخ لطف الله، مدرسه خان شیراز، مجموعه گنجعلی خان، مسجد حکیم، چهلستون، هشت بهشت، مدرسه چهارباغ، مدرسه امام، مدرسه آقا بزرگ کاشان.	طاق و گنبد، گنبد گسسته، میان تهی، آجر آسیاب، آجر تراش، خوانچه پوش، پوشش ها اویخته و دروغین، بی باکی و جسارت در پوشش گنبد، آزادی بی حساب در جرز و ستون .	بهره گیری همه آمود های پیشین، استفاده از آجر چوب و خمیده، رنگ نامرغوب، کاشی هفت رنگ به جای کاشی معرق.	ساده شدن طرح، بیشتر فضاها یا چهارپهلوی شد یا مستطیل، هندسه ساده و شکل ها و خطوط شکسته، کم شدن نخیر و نهان، ساخت گوشه های پخ، پیمون بندی اندام ها و اندازه های یکسان، افت کیفیت.	

<p>دوري از سبك افراطي و ساختگي و تصنعی ، گسترش بناها، قدرت خلاقانه ، در معماری اندازه پنجره ها معماری را بدست میدهد که به کمک آنها میتوان ابعاد و اندازه های حقیقی تمام بنا را بدست آورد. سبك عثمانی مانند سبك شرقي محافظه کار است ،تم ها و نقش ها و موضوع های تزئینی که همیشه در بناهای مختلف شبیه هم هستند . کلیساهای بیزانس با ابعاد کوچک ساخته شد بعد از ایاصوفیه ،عثمانیها توجه زیاد در انتخاب دور نما و چشم انداز ها مبذول داشتند.دقت فراوان به منظره خارجی، هنر اسلامی عثمانی آمیزشی از هنر ایران و بیزانس است . از هنر ایران پوشش زیبایی کاشی و از بیزانس ویژگی کلی معماری را به عاریت گرفته اند.</p>	<p>وجود کاشی های لعابی بی نظیر که رنگ آبی متمایل به سبز در آنها بر سایر رنگ ها تسلط دارد و اغلب نیز چند رنگ و طلایی میباشد.</p>	<p>مسجد سبز آغاز سبك جدید عثمانی است . در سبك عثمانی اشکال بصورت روشن و تصفیه شده در میاید . گسترش بخشیدن بنا . در معماری سبك عثمانی پنجره داراي اندازه های معینی است که تقریبا برابر قد انسان است،. قصر عثمانی ها در قرن های 15 تا 17 داراي شکوه و جلال و قرینه سازی است،جلو خان اصلی خیلی وسیع بوده است.مناره های استوانه ای ، سر در های مقرنس دار ، پیش طاق ها، شبه نما ها، ترك بندي های مثلثی، رابطه بین اسكلت نما و شكل وجود داشت.سر در ها به شكل نوک تیز اند. مقرنس بندي در خط مستقیم انجام میشود.</p>	<p>-مسجد الوجدانی یا مسجد بروسه،در اواخر قرن 14،مسجد شیشل جامی یا مسجد سبز در زمان محمد اول داراي آرامگاه،مدرسه،حمام و حیاط،مسجد اوچ شرفه لی در ادرنه داراي گنبد وسیع ،مسجد فاتح در 1471. دانشگاه قسطنطنیه توسط سلطان محمد که داراي گنبد سرب بود. مسجد بایزید دوم توط خیرالدین در سال 1506؛ مسجد سلیم مسجد احمدیه یا احمد اول بنام بیشتر مسجد آبی در سالهای 1609و 1616 توسط محمت آقا، کاخ توپ قاپو سرا در سال 1465،مسجد سلیمانیه که شیشه های رنگی دارد، مسجد ینی ولیده.</p>	<p>در حدود اواخر قرن 13 ترك های عثمانی،در آناتولی به صورت صاحبان تیول مستقر گردیدند.با سقوط سلسله سلجوقی عثمان نام خود را بر مردم تحت حمایت خود گذاشت.داورخان جانشین عثمان، بروسه را فتح و آنجا را پایتخت خود کرد.سلاطین عثمانی کشور یونان-بالکان-مجارستان را به خاك خود منضم کردند و تحت حمایت آنها بود و امپراطوری عرب دوباره شكل گرفت.در آناتولی بود که آنها نخستین عناصر هنری خود را به ویژه در بناهای شهر قونیه عرضه داشت.</p>
---	---	--	---	---

سبك	گروه	تاریخ	بنا	توضیحات
سبك هند	دوران قبل از مغول	1193/590-1525/932	فتحپور : مسجد بزرگ و قصرهای امپراطوری آگرا : مقبره اعتمادالدوله – تاج محل	هنر هند و مسلمان از هنر ایران " قوس شکسته " و گنبد پیازی را به علریت گرفته اند . اما تقلید آ» به گونه بی چون و چرا است. از آن جمله کاربرد يك ردیف گنبدیهای كوچك در بالای سردرهای بزرگ . در هنر هند و مسلمان نظیر آنچه در بالای سردر شكوهمند مسجد فتحپور سیکری دیده میشود . و همچنین کاربرد پوشش مرمری مشبك به جای گچبری در دیگر مکتب ها . سه مرکز اصلی هنر و مسلمان : فتحپور – آگرا- دهلی است . تاج محل شاهکار محسوب میشود . برروي صفحه ای بنا شده که گرداگرد آن مناره هایی قرار دارد.
	دوران مغول	1526/933-1720/133	دهلی : قصر امپراطوران مغول – مسجد بزرگ و مقبره صفدر جنگ .	

نتیجه گیری :

انواع گوناگون بناهای اسلامی و گوتیک اروپایی را اگر از تمام جهات بنگریم هدف نهایی روی آوردن به خدا و توجه یافتن به اوست . سالهای آغازین تکوین

انواع گوناگون بناهای اسلامی و گوتیک اروپایی را اگر از تمام جهات بنگریم هدف نهایی روی آوردن به خدا و توجه یافتن به اوست . سالهای آغازین تکوین و شکل گیری معماری اسلامی شاید تکمیل نقش تزئینات در ساختمان و زندگی روزمره مردم است . امری که تنها به مشرق زمین اختصاص دارد . باید گفت که در شرق آثار گذشته هیچگاه از میان نرفته است .

معماری اسلامی آفریقایی شمالی و پیش از آن معماری سبك اسپانیا ، بیان کننده نوعی شور و حرارت پر التهاب و قدرتی شدید و پرهیجان است که حالات مردمان اندلس را معرفی میکند .

در آثار اسلامی مصري نوعی منطق دقیق و بظاهر خشك بکار رفته است و اینکه مهمترین دانشگاه اسلامی جهان یعنی الازهر در مصر نباشد و بدون شك تصادفی نبوده . عشق به تجملات و تشریفات در محل زندگی و نظم و نسق خدشه ناپذیر همه مدارس صلیبی شکل معرف تاثیر عرف و عادت در نحوه معیشت و رفتار و کردار مردمان است .

در سوره 24 قران در ضمن ساير مسائل گفته شده : خداوند روشنايي آسمان و زمين است ؛ روشنايي او مانند فانوسي است که در ديواري که در آن چراغي قرار دارد و چراغ در شيشه اي واقع است و شيشه چون ستاره اي پرفروغ مي‌درخشد . از اينرو بکار بردن فانوسي که چراغي در آن اويزان گرديده ،بطور فراوان در ساير بناهاي اسلامي يافته ميشود.

ورود هنر آسيائي ايراني به غرب ،سبب پيدايش ،نفوذ و گسترش هنر اسلامي شد . شايد مسلمانها پديده منحصر بفردي در تاريخ باشند که خالق هنري به نام آنها معروف شده است ،نيستند . آنها تنها نقش انتشار دهنده اين هنر را داشته اند .

هر يك از مکتب ها جنبه خاصي را نمودار ميسازد و نميتوان يکي را بر ديگري ترجيح داد . هنر اسلامي قبل از هر چيز عبارت است از هنري تزئيني هنري تزئيني چنان که ميتوان گفت جنبه ساختماني جز در مصر و ايران در بقيه در درجه دوم است . معماري و هنر اسلامي را شايد بتوان باشکوهترين شيوه ي هنري دانست و شايد اگر ممنوعيت مذهبي عرضه داشتن موجودات جاندار در آثار هنري اسلامي به شکل نقاشي و مجسمه سازي نبود ،امکان داشت آنرا کاملترين هنر و معماري جهان به شمار بياوريم.

منابع:

سبک شناسي هنر معماري در سرزمين هاي اسلامي؛ پرويز ورجاوند

معماري اسلامي ؛ پاپادوپلو ؛ ترجمه حشمت جرئي

پروژه درسی سرکارخانم مهندس سيده سميره طاهری دانشجوی کارشناسی مهندسی معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبريز